

The question of the culture of language should be considered one of the most important problems of contemporary Ukrainian sociolinguistics, focusing not only on the facts that are the legacy of the past as well as on those, generated by the current state of the language including the expansion of its functional yield. These problems should be solved not only at educational level, but also at the level of conscious regulation.

УДК 81'38

Світлана Бибик

ЖАНРОВО-СТИЛЬОВІ СТЕРЕОТИПИ В АНОТАЦІЇ ДО НАУКОВО-ПОПУЛЯРНОГО ЗБІРНИКА (НА МАТЕРІАЛІ ВИПУСКІВ «КУЛЬТУРИ СЛОВА»)

У статті запропоновано аналіз анотації як одного з найпоширеніших жанрів наукового тексту. Розрізнено довідкові, оцінювальні, рекомендаційні анотації, відзначено умовність їх диференціації. Проаналізовано анотації до збірника «Культура слова» з урахуванням того, що такий складник видання є довідково-рекомендаційним жанром. Відзначено, що анотації містять абстрагований погляд на науковий продукт. Простежено роль синонімічних лексичних і синтаксичних засобів оформлення узагальненої думки про матеріали науково-популярного збірника. Наведено синонімічні оцінні засоби, притаманні анотаціям. Наголошено на такій важливій жанрово-стильовій ознаці анотації, як адресність, що засвідчує апеляція до свого читача чи окреслення читацького кола. Узагальнено, що анотація – це вагома інформативна частка книги, статті (чи то наукової, чи то публіцистичної). Її жанрово-стереотипні формули орієнтовані на інформативність, оцінність, адресність, відсутність вираженого авторського «я» чи «ми». Це відсторонений погляд на пропонувані друкований продукт, що має стисло виразити його структуру, зміст, підкреслити важливість праці.

Ключові слова: анотація, адресність, оцінність, інформативність, синонімія.

The article proposes an analysis of the annotation as one of the most popular genres of scientific text. The reference, evaluation, recommendation annotations are distinguished, the condition of their differentiation is noted. Annotations to the collection of the

“Culture of the word” have been analyzed, taking into account that such a component of the publication is a reference genre. It is noted that annotations contain an abstract view of a scientific product. The role of synonymous lexical and syntactic means of processing a generalized thought about the materials of the popular scientific collection is traced. The synonymous evaluation tools, which are inherent to annotations, are given. It is emphasized on such an important genre-style feature of annotations as targeting, appearing in an appeal to its reader or definition of the reader’s circle. It is generalized that an abstract is a significant informative part of a book, an article (scientific or publicistic). Genre and stereotyped annotation formulas are aimed at keeping such features as informative, appraisal, targeting, the absence of a pronounced author’s “I” or “we”. This is a distant look at a printed product that has to briefly express its structure, content, and emphasize the importance of research.

Key words: *annotation, targeting, estimation, informativeness, synonymy.*

Анотація – один із актуальних жанрів наукового стилю, що входить до складу бібліографічного опису. Міні-тексти анотацій подають коротку характеристику роботи, перелік основних питань, які становлять зміст книги, статті тощо. Ті, хто читає анотацію, мають зробити висновки про доцільність докладнішого ознайомлення з друкованим продуктом. Саме ж анотування твору передбачає вказівку на його призначення, цінність, спрямування.

Існують різновиди цього інформативного жанру: довідкова, оцінювальна, рекомендаційна анотація. Хоча ці типи текстів дуже поширені, бо є обов’язковим складником сучасного наукового (та й не тільки) друкованого твору, але навряд чи зможемо десь прочитати конкретні поради щодо його створення. Лише мовна практика попередників, т. зв. наслідувальне навчання, може допомогти виробити стратегію викладу короткого змісту певного тексту.

Анотації, що їх додають до випусків «Культури слова», належать до довідково-рекомендаційного різновиду, адже вони призначені подати не лише характеристику змісту збірника за рубриками, а й оцінку актуальності певної

інформації. Крім того, як науково-популярне видання, зазначений журнал зорієнтований на те, щоб пропагувати і навіть рекламувати кращі або ж новітні статті, поради, рекомендації зі слововживання. Така анотація має зацікавити, привернути увагу до збірника, сприяти його прочитанню.

Які слова, фрази є головними в анотації, які мовні звороти надають міні-текстам жанрово-стильової стереотипності?

Насамперед відзначаємо, що анотації, як це їм і притаманно, не містять вираженого авторського «я» чи «ми». Адже це абстрагований погляд на науковий продукт. Замісниками його назви чи змістових частин виступають слова *збірник, випуск, матеріали, статті, розвідки, рубрика, праця, допис*. Деколи вдаються до вживання назви творця статті – *автори (збірника), дослідники: Автори збірника розглядають мовотворчість Ліни Костенко, Бориса Грінченка..; Автори зосереджують увагу на естетиці художнього слова; Дослідники звертають увагу на мову і под.*

Простежуємо, що впродовж останніх 20 – 30-ти років синтаксис анотацій не залишався незмінним. У збірниках 90-х рр. широко послуговуються як активними дієслівними присудковими формами (*До випуску увійшли статті...; Випуск містить розвідки..; Рубрика ознайомлює з..*), так і пасивними на **-ться** (*Висвітлюються / Порушуються проблеми..; Пропонуються практичні рекомендації щодо правильного написання слів; Збірник містить матеріали, в яких аналізується стан розвитку..*), формами на **-но / -то** (*З погляду культури мови проаналізовано стиль..; Ряд праць присвячено проблемам історії мови, етимології, акцентології, ономастики*). Частка конструкцій на **-но / -то** відчутна в анотаціях останнього десятиліття (*У збірнику вміщено..; У цьому випуску збірника вміщено статті..; Висвітлено важливі питання..; У дописах авторів визначено / простежено..; Питання граматичної стилістики розглянуто..; Висвітлено / розглянуто важливі / актуальні питання..; Запропоновано оцінки..; Висвітлено дискусійні питання..*). Про дискусійність питання нормативної основи дієслівних форм на **-ться** в науковій мові вже писали

Н. Ф. Непийвода, К. Г. Городенська [Городенська 2001]. Утім, редакція збірника «Культура слова» дотримується думки про те, що витіснити такі дієслова з ужитку не можна, адже вони порівняно з іншими формами дієслів мають абстрактну семантику, більший ступінь узагальнення.

Рекламну функцію в анотаціях виконують книжні оцінки інтелектуального продукту, як-от: *Мовознавчі нариси написано з **високим професіоналізмом** та проникненням в особливості індивідуального стилю письменника; **Істотний внесок** у вивчення історії мови та культури становлять..; У **незвичному** плані подано..; **Інформативною** є традиційна рубрика..; **Зацікавлять** читача матеріали..; **Розвідки привертають увагу**..; **Цікавими** для читача будуть матеріали..; **Цікава** інформація про фразеологічні явища..; **Корисна** інформація представлена у дописах редакційної пошти; Традиційно **цікавою й різноаспектною** є рубрика «Слово в художньому творі»..; **Пізнавальне** значення мають матеріали про.. тощо.*

Як стереотипні варто розглядати притаманні анотації книжні оцінні конструкції зі словами *актуальний, сучасний, важливий*, пор.: *Статті, вміщені у збірнику, висвітлюють **важливі** питання сучасної української стилістики..; Простежено **актуальні** для сьогоденної мовної практики..; Винесено на обговорення **дискусійні** питання...*

Не менш важливе питання в оформленні анотацій у виданнях, що мають наукові традиції та виходять регулярно впродовж тривалого часу, – застосування синонімічних конструкцій. Адже постійним читачам аж надто клішовані звороти впадуть у вічі. В анотаціях, що їх готує редколегія журналу «Культура слова», фіксуємо таку варіантність: *У рубриці висвітлено..; .. рубрика присвячена.. / Ювілейну рубрику присвячено..; Рубрика містить матеріали..; В окремій рубриці йдеться про.. Сам процес творення мовного продукту передають синоніми – *Автори аналізують / розкривають / розглядають / висвітлюють проблеми..* і под.*

Явище синонімії найбільш виразно постає в контексті лексико-граматичного оформлення тієї самої думки. Пор.

на прикладі частини анотації, коли йдеться про зміст прикінцевої рубрики збірника: *Дописи рубрики «Наші консультації» – це подані у формі практичних рекомендацій відповіді на запитання читачів про норми..; Рубрика «Наші консультації», як завжди, створена у формі відповідей на ваші запитання, а також: Подано практичні рекомендації щодо конкретних слововживань / норм сучасного літературного слововжитку.*

Кожна з частин анотації, кожне з речень має нести нову стислу інформацію про матеріали випуску. Принагідно редколегія відзначає появу нової рубрики. Тому анотації зберігають і моменти історії розвитку науково-популярного видання «Культура слова». Наприклад, у випуску 76 читаємо: «Питанням динаміки мовної норми присвячено нову рубрику журналу – «Мовна норма: стале і змінне», в якій розглянуто..; Ще одна нова рубрика – «Культура фахової мови» – дає змогу... А в анотації до випуску 61 зауважено: «Вперше представлена рубрика «Сакральне слово»».

Ще одна важлива жанрово-стильова ознака анотацій – адресність, що виявляється в апеляції до свого читача чи визначенні читацького кола. До початку нового століття в анотаціях «Культури слова» обов'язково зауважували коло тих, для кого створено збірник. Ось варіанти: *Збірник розраховано / розрахований на викладачів вузів, учителів, працівників преси, радіо, телебачення, студентів, учнів старших класів; Збірник розрахований на широке коло читачів; Для викладачів вузів, учителів, працівників... Ще у 90-ті «заінтриговували» свого читача й зазначали, що Читачеві сподобаються матеріали розділів..; Зацікавлять читачів матеріали..; У рубриці читач дізнається, як наголошувати.., як правильно вживати...*

А який показовий для прикінцевих частин анотацій вираз *стати у пригоді*, тобто 'знадобитися'?! Пор.: *Практичні рекомендації щодо .. стануть у пригоді широкому колу читачів.* На жаль, багато хто замість «стати в пригоді» помилково вживає «стати в нагоді» (правильно: *випала нагода, шукати нагоди, якщо буде така нагода, з нагоди ювілею...* Такі вирази доречні, коли йдеться про випадки,

щось випадкове, про якийсь захід). Про це не втомлюються писати мовознавці [Єрмоленко 2017].

Отже, анотація – це вагома інформативна частка книги, статті (чи то наукової, чи то публіцистичної). Її жанрово-стереотипні формули спрямовані на утримання таких ознак, як інформативність, оцінність, адресність, відсутність вираженого авторського «я» чи «ми». Це відсторонений погляд на друкований продукт, що має стисло виразити його структуру, зміст, підкреслити важливість праці.

Городенська К. Г. Синтаксична специфіка української наукової мови // Українська термінологія і сучасність: зб. наук. праць. – К.: КНЕУ, 2001. – Вип. IV. – С. 11 – 14.

Єрмоленко С. Я. Нагода – пригода в анотаціях // Українська мова. – 2017. – №2. – С. 165.

REFERENCES

Gorodenska, K. G., (2001). Syntactic Specificity of the Ukrainian Scientific Language. *Ukrayins'ka terminolohiya i suchasnist' (Ukrainian terminology and modernity)*, IV, 11 – 14 (in Ukr.)

Yermolenko, S.Ya. (2017). The opportunity is an adventure in annotations. *Ukrayins'ka mova (Ukrainian language)*, 2, 165 (in Ukr.)

Статтю отримано 23.11.2017

Svitlana Bybyk

GENRE AND STYLE STEREOTYPES IN THE ANNOTATION TO THE SCIENTIFIC POPULAR COLLECTION (ON THE MATERIAL OF “CULTURE OF THE WORD”)

The article proposes an analysis of the annotation as one of the most popular genres of scientific text. The reference, evaluation, recommendation annotations are distinguished, the condition of their differentiation is noted. Annotations to the collection of the “Culture of the word” have been analyzed, taking into account

that such a component of the publication is a reference genre. It is noted that annotations contain an abstract view of a scientific product.

The role of synonymous lexical and syntactic means of processing a generalized thought about the materials of the popular scientific collection is traced. The synonymous evaluation tools, which are inherent to annotations, are given. It is emphasized on such an important genre-style feature of annotations as targeting, appearing in an appeal to its reader or definition of the reader's circle. It is generalized that an abstract is a significant informative part of a book, an article (scientific or publicistic). Genre and stereotyped annotation formulas are aimed at keeping such features as informative, appraisal, targeting, the absence of a pronounced author's "I" or "we". This is a distant look at a printed product that has to briefly express its structure, content, and emphasize the importance of research.

It is noted that each part of the annotation, each of the sentences must carry a new concise information about the materials of the release. Accordingly, the editorial board notes the emergence of a new heading. Therefore, the annotations are kept by the moments of the history of the development of the popular scientific publication of the "Culture of the Word".

As a popular science publication, the magazine is intended to promote and, if you want, to promote the best or the latest articles, tips, and recommendations on word-of-mouth. Such an annotation should be of interest, to attract attention to the release, to facilitate its reading.

УДК 811.161

Наталія Мех

РУБРИКА «З ІСТОРИЇ КУЛЬТУРИ І ПИСЕМНОСТІ»: ПОСТАТІ, ПОДІЇ, АКЦЕНТИ

Автор робить спробу проаналізувати зміст рубрики «З історії культури і писемності» збірника «Культура слова», розглядає різні часові зрізи нашої писемної культури, простежує зв'язок між цими зрізами, звертає увагу, як у статтях висвітлено важливі питання вивчення української писемної культури.

Також висловлено міркування та побажання щодо наповнення рубрики новими темами, зацікавлено увагу на ювілейному випуску «Культури слова», а саме на мовній особистості та багаторічній